

POLSKA PIEŚŃ I MUZYKA LUDOWA
Źródła i materiały
TOM 4 LUBELSKIE
Część I – Pieśni i obrzędy doroczne
KOLEĐY ŻYCZĄCE DLA CHŁOPCA I DZIEWCZYNY (130-166)
(*Jerzy Bartmiński*)

Wstęp

Młodzieżowe kolędy życzące są kierowane przede wszystkim do panien, do których męskie grupy kolędników przychodziły z nieskrywaną intencją zalotów. Kolędy dla panien stanowią połowę wszystkich polskich kolęd noworocznych. Kolęd dla kawalerów jest mniej, przy czym niektóre są wyraźnie przerabiane z kolęd dziewczęcych w miarę jak w obrzędzie kolędowania – pierwotnie zdominowanym przez mężczyzn – zaczęły brać udział dziewczęta. Kolędy dziewczęce i kawalerskie prezentujemy łącznie, bo mają wiele cech wspólnych. Dominującym tematem cyklu młodzieżowego jest miłość, traktowana jako wartość najwyższa, sakralna. Młodym życzy się szczęścia w miłości, znalezienia dobrego partnera do małżeństwa, a dziewczynie przy tym zwłaszcza urody utożsamianej z pięknym strojem.

Wywyższenie ukochanego

Motywy wywyższania ukochanego, stawiania go ponad wszystkich członków rodziny jako osoby dla panny najważniejszej, wyróżnia kolędy śpiewane dziewczynom. W „obrazie spełnionym” zawarte jest życzenie kawalerów, by panna spełniła ich oczekiwanie. Wymienia się zwykle wszystkich czterech członków rodziny minimalnej: ojca i matkę (czasem w kolejności odpowiadającej hierarchii matriarchalnej: matkę – ojca), brata i siostrę, ponad których panna przedkłada wymienianego na końcu, na pozycji najważniejszej – miłego. Stąd kompozycja tekstu jest z reguły pięcioczłonowa, w wariacie Paulego (1838) ujmująca wręcz matematyczną precyzją. Motyw wywyższenia ukochanego kolędy dzielą z pieśniami zalotnymi i weselnymi.

Podstawowe motywy:

A – Dziewczyna zrywa jabłka ze złotej jabłonki i daje je ojcu, matce, bratu, siostrze, najmilszemu.

B – Dziewczyna ma (nosi) czerwone jabłko, nie daje go ojcu, matce, bratu, siostrze, daje najmilszemu.

C – Dziewczyna ma winko (rzadziej: piwko), nie daje go pić ojcu, matce, daje najmilszemu.

D – Dziewczyna pierze jedwabne chusty w dunaju i upuszcza złoty pierścień, szuka go bezskutecznie z ojcem, matką, siostrą, znajduje go z miłym i razem idą do domu.

E – Dziewczyna „odkupuje się” mamusią, tatusiem, siostrunią, braciszkiem „pod winem”.

P – Prośba o datek.

Ż – Życzenia zamążpójścia.

Pieśni oparte na zbieżnym (choć różnie w szczegółach rozwijanym) motywie wywyższenia ukochanego na tle członków rodziny są licznie reprezentowane w folklorze ukraińskim, białoruskim (w przewadze pieśni weselne) i rosyjskim (gdzie jednak motyw ten funkcjonuje tylko w pieśniach weselnych i korowodowych, a nie kolędowych) (Vinogradova 1982, s. 56-60).

„Czerwone jabłuszko”:

Jeden z wykonawców tej pieśni o okolicznościach jej wykonywania powiedział: „*Czerwone jabłuszko*” na naszej wiosce śpiwa się tylko pannom starszym, które mają trudności wyjścia za mąż”.

130A. U tej Marysi pod okienkiem zielona*

Łukowa 1980;

Stanisław Ciepla ur. 1931 i zespół „Dunaje”;

MWL 33B/0933, TN UMCS 368B/3 [druk: KnL nr 118A, PKL nr 102]

1. U tej Marysi pod okienkiem zielona,
zielona jabłoń czerwone jabłko zrodziła.

oj, chodziła, czerwone jabłko nosiła.

3. Przyszed tam do niej *tatusio* to jej: Marysiu,
Marysiu duszko, daj mi jabłuszko czerwone.

4. Oj, nie dam, nie dam, sama jedno mam, oj, schowam,
schowam na Gody i na świętego Szczepana.

5. Przyszła tam do niej *mamusia* to jej: Marysiu,
Marysiu duszko, daj mi jabłuszko czerwone.

6. Oj, nie dam, nie dam, sama jedno mam, oj, schowam,

schowam na Gody i na świętego Szczepana.

7. Przyszed tam do niej *braciszek* to jej: Marysiu,

Marysiu duszko, daj mi jabłuszko czerwone.

8. Oj, nie dam, nie dam, sama jedno mam, oj, schowam,

schowam na Gody i na świętego Szczepana.

9. Przyszła tam do niej *siostrzyczka* to jej: Marysiu,

Marysiu duszko, daj mi jabłuszko czerwone.

10. Oj, nie dam, nie dam, sama jedno mam, oj, schowam,

schowam na Gody i na świętego Szczepana.

11. Przyszed tam do niej *najmilszy* to jej: Marysiu,

Marysiu duszko, daj mi jabłuszko czerwone.

12. Oj, tobie dam, dam, chociaż jedno mam, oj, dam, dam,

rozkrój na dwoje, zjemy oboje w stodole.

Ji ha! [okrzyk tzw. "konia"]

* Wg wykonawcy pieśń ta ma tytuł „Czerwone jabłuszko”; jej zaśpiewanie pannie gwarantowało zamążpójście w ciągu roku.

130A. U tej Marysi pod okienkiem zielona*

Lukowa 1980;

Stanisław Ciepla ur. 1931 i zespół „Dunaje”;

MWL 33B/0933, TN UMCS 368B/3 [druk: KnL nr 118A,

PKL nr 102]

$\text{♩} = 177 \quad 12,2''$

The musical score is written on three staves. The first staff begins with a treble clef, a common time signature (C), and a 3/8 time signature. It contains the first line of the melody with lyrics 'U tej Ma - ry - si pod o - kie - nej - kiem'. The second staff continues the melody with lyrics 'zie - lo - na, zie - lo - na ja - bloń'. The third staff concludes the melody with lyrics 'czer - wo - ne jabł - ka zro - dzi - ła.' The score includes various musical notations such as notes, rests, and dynamic markings like '(8va)' and 'v'.

U tej Ma - ry - si pod o - kie - nej - kiem

zie - lo - na, zie - lo - na ja - bloń

czer - wo - ne jabł - ka zro - dzi - ła.